

ALEKSANDRAS VANAGAS

Lietuvos kalbininkas, žymiausias XX a. 2-osios pusės lietuvių onomastikos tyrėjas.

Gimė 1934 m. rugpjūčio 12 d. Buivėnų kaime, Kupiškio r. Mirė 1995 m. balandžio 13 d. Vilniuje, palaidotas Antakalnio kapinėse.

A. Vanagas 1954 m. baigęs Subačiaus vidurinę mokyklą, Vilniaus universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. 1959 m. baigęs universitetą, pradėjo dirbti Lietuvių kalbos ir literatūros institute, buvo tais metais įkurtos Toponimikos grupės vadovas. 1976–1987 m. – Dabartinės literatūrinės lietuvių kalbos skyriaus, 1987–1990 m. – Žodynų skyriaus vadovas, 1984–1990 m. – direktoriaus pavaduotojas, o 1990 m., atkūrus Lietuvių kalbos institutą, – direktorius.

Pirmasis didesnis darbas – kartu su kitais bendradarbiais sudarytas Lietuvos upių ir ežerų vardynas (1963). Mokydamasis aspirantūroje 1962–1965 m., parašė disertaciją apie Lietuvos upių pavadinimų darybą, kurią apgynė 1966 m. ir įgijo filologijos mokslo kandidato laipsnį. Papildęs šią studiją nauja medžiaga, išnagrinėjęs ir ežerų pavadinimų darybą, parengė monografiją apie Lietuvos hidronimų darybą (1970), labai teigiamai įvertintą Lietuvos ir kitų šalių specialistų. Už šią knygą, kurioje išnagrinėti apie 7700 vandenvardžių darybos būdai A. Vanagai skirta LSSR valstybinė premija (1974). Tęsdamas šios srities darbus, parašė ir išleido „Lietuvių hidronimų etimologijos žodyną“ (1981), viename iš „Lietuvių kalbotyros klausimų“ tomų 1981 m. paskelbė plačią studiją, skirtą Lietuvos hidronimų semantikai. Už šiuos lietuvių vandenvardžių tyrinėjimus A. Vanagai 1984 m. suteiktas habilituoto daktaro laipsnis. Su baltarusių kalbininku Mikolajumi Biryła parašė VI tarptautiniam slavistų suvažiavimui pranešimą „Lietuviški elementai baltarusių onomastikoje“, vėliau jis virto knyga „Літоўскія элементы ў беларускай аномастыцы“ (Мінск, 1968).

A. Vanagas – atsak. redaktorius ir vienas didelio veikalų „Lietuvių pavardžių žodynas“ (T. 1–2, 1985–1989) autorių. Jo sudarytojams – A. Vanagai, Vitalijai Maciejauskienei ir Marytei Razmukaitei – 1993 m. skirta Lietuvos mokslo premija.

A. Vanagas lietuvių vardyno, kalbos kultūros ir kitais klausimais Lietuvoje ir užsienio mokslo leidiniuose paskelbė keletą šimtų straipsnių, recenzavo daug onomastikos veikalų, skaitė daugybę pranešimų šalies ir tarptautinėse konferencijose, parašė platesnei visuomenei skirtų knygų „Mūsų vardai

ir pavardės“ (1982), „Lietuvių vandenvardžiai“ (1988), apybraižą „Mūsų pavardės“ (paskelbta leidiniuose: „Žodžiai ir žmonės“, 1974; „Žmonės ir kalba“, 1977; „Kalba ir mintis“, 1980; „Mintis ir ženklas“, 1983). 1995 m. buvo bebaigęs knygą apie Lietuvos miestų vardų kilmę. Prisidėjo prie daugelio svarbių lietuvių kalbotyros leidinių rengimo ir redagavimo, senųjų dokumentų, archyvų rinkimo ir to darbo organizavimo. Vadovavo daugeliui ekspedicijų, kurių metu surinkta labai daug onomastikos duomenų.

A. Vanagas buvo ne tik didelės erudicijos, labai produktyvus mokslininkas, žymiausias lietuvių onomanistikos tyrinėtojas ir šios kalbotyros šakos kūrėjas, bet ir sumanus, energingas vadovas, organizatorius. Daug pastangų dėjo, kad būtų atkurtas Lietuvių kalbos institutas, tapęs direktoriumi, rūpinosi, kad būtų nustatytos svarbiausios instituto mokslinio darbo kryptys, ugdomi jaunieji liuanistų kadrai, stiprėtų šios mokslinės įstaigos materialinė bazė.

A. Vanagas turėjo ir daugybę kitų pareigų: dirbo Valstybinėje lietuvių kalbos komisijoje (1990–1992 m. jos pirmininkas), nuo 1990 m. Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Lietuvių kalbos katedros vedėjas, 1993–1995 m. – VDU Atkuriamojo senato pirmininkas. Vadovavo VDU ir Lietuvių kalbos instituto doktorantūrai, dėstė Vilniaus pedagoginiame universitete, buvo įvairių Lietuvos ir tarptautinių lingvistinių komitetų, tarybų, redakcinių kolegijų, draugijų narys.

A. Vanago mokslinė, pedagoginė, organizacinė, visuomeninė veikla buvo didžiai vertinama Lietuvoje ir užsienyje: 1985 m. suteiktas nusipelnusio mokslo veikėjo garbės vardas, 1990 m. išrinktas Mokslų akademijos nariu korespondentu, 1992 m. – Latvijos mokslų akademijos užsienio nariu, 1995 m. suteiktas profesoriaus vardas. Už nuopelnus mokslui, aktyvią pedagoginę, organizacinę veiklą ugdant lietuvių kalbotyrą, puoselėjant valstybinę lietuvių kalbą 1995 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi.

Po mirties išleista A. Vanago knyga „Lietuvos miestų vardai“ (1996, antras leidimas 2004; spaudai parengė Vitalija Maciejauskienė), „Mūsų vardai ir pavardės“ (1982), „Aleksandro Vanago atminimui“ (sud. Laimutis Bilkis, 1999), „Baltų onomastikos tyrimai: Aleksandriui Vanagai atminti: straipsnių rinkinys“ (sud. Laimutis Bilkis, Alma Ragauskaitė, Daiva Sinkevičiūtė, 2006).

„Aleksandro Vanago, anksti atgulusio amžinam poilsiui Vilniaus Antakalnio kapinėse, niekada neužmirš lietuvių kalbos tyrinėtojai, – nekrologe rašė Kazys Morkūnas ir prof. Algirdas Sabaliauskas, – visi, kam teko su juo bendrauti, kartu dirbti, kam tenka ir teks naudotis jo paliktais darbais.“

LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus
mokslinė sekretorė Aurika Bagdonavičienė

Naudoti šaltiniai:

1. Asmens byla. LMA archyvas.
2. https://lt.wikipedia.org/wiki/Aleksandras_Vanagas
3. http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/kalba/KD00/Lietuviu_kalbos_enciklopedija_Aleksandras_Vanagas.KD2134.pdf
4. <https://www.vle.lt/Straipsnis/Aleksandras-Vanagas-99518>
5. <http://alkas.lt/2014/11/10/lietuviu-kalbos-institutas-kviecia-i-kalbininkui-a-vanagai-skirta-paroda/#more-167030>
6. Kazys Morkūnas Algirdas Sabaliauskas nekrologas „Aleksandras Vanagas“
<http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/article/download/318/273>